

2010-12-09

Slutrapport för stöd till insatser på livsmedelsområdet

Bondens Ekoråd – ett mentorskapsprogram

Sammanfattning

- Bondens Ekoråd har under året rekryterat 14 omläggare/adepter och matchat dem med varsin mentor. Arlas utlottning av mentorer gav en mycket bra skjuts i rekryteringen. Paret är igång på ett bra sätt och har följts under året.
- Målet om 30 nya utbildade mentorer och 50 rekryterade omläggare nåddes inte då försöket att utöka konceptet i södra och norra Sverige misslyckades.
- Två lyckade gruppträffar med tema Vall och betesdrift genomfördes under försommaren. Två gruppträffar med tema Växtföljd och odlingssystem planerades till november men fick ställas in.
- Tre nyhetsbrev och en större artikel om gruppträffarna har producerats och spritts till hela Bondens Ekoråds nätverk.
- Uppföljning halvtid har gjorts med samtliga omläggare. Utvärdering gjordes med samtliga mentorer under november. Båda aktiviteterna gjordes i form av telefonintervjuer.
- Mycket arbete har lagts på att informera om konceptet i lantbrukssektorn och på att rekrytera adepter/omläggare. Erfarenheterna visar att detta är ett tidskrävande och långsiktigt arbete.
- Utvärderingarna visar att mentorskapet fungerar som tänkt med de par som är igång och att både mentorer och omläggare är nöjda.
- Utvärderingarna har gett många värdefulla synpunkter på upplägg och deltagarnas behov. Dessa ger uppslag till vissa förändringar och en utveckling av konceptet
- Projektet har detta år liksom tidigare varit ett samarbete mellan Ekologiska Lantbrukarna, LRF och Arla.
- Information om Bondens Ekoråd och alla mentorerna finns på www.bondensekorad.se

Bakgrund

För att nå det nationella målet för ekologisk produktion och konsumtion och för att tillgodose efterfrågan på ekologiska livsmedel har en kraftig ökning av den certifierade ekoproduktionen behövts. Omläggningen och anslutningen till kontrollen har dock de senaste åren gått långsammare än förväntat. I Aktionsplan 2010 slogs fast att de mest tydliga signalerna om att ekologisk produktion fungerar och är

ekonomiskt intressant kan ges av en lantbrukare som har bedrivit sin produktion under ett antal år och som har bra ekonomisk uppföljning.

För att underlätta omläggningen skapade Ekologiska Lantbrukarna 2008/2009 tillsammans med LRF och Arla konceptet Bondens Ekoråd. Syftet var att i en organiserad form ge lantbrukare i omläggningsfasen möjlighet till erfarenhetsutbyte med erfarna ekologiska lantbrukare. Även under 2010 har konceptet drivits i samverkan med dessa två aktörer.

Bondens Ekoråd är ett program som riktar sig till intresserade lantbrukare före och under omläggningen med mentorskap som metod. Mötet med en yrkesverksam lantbrukare som själv tidigare ställt om sin gård kan vara en ovärderlig hjälp att minska de hinder en lantbrukare upplever innan och under omläggning. En mentor i Bondens Ekoråd har själv brottats med dessa svårigheter, fattat egna avgörande beslut och vågar ärligt berätta om sina misstag.

Under 2008/2009 rekryterades 49 mentorer. Mentorerna i Bondens Ekoråd är noggrant utvalda på rekommendationer från rådgivare och andra ekolantbrukare. De har genomgått Bondens Ekoråds mentorutbildning och får fortlöpande uppdaterad information av olika slag som är till nytta för dem i mentorskapet. Ekologiska Lantbrukarnas personal är ytterligare resurspersoner till projektet med kompetens inom regler och certifiering, villkor för ersättningar samt marknadsinformation. Bondens Ekoråd erbjuder nyomlagda och blivande ekologiska lantbrukare:

- Ett personligt bollplank för utveckling av idéer, svar på frågor och uppbackning av beslut av en erfaren, engagerad och kunnig lantbrukskollega
- Nätverk till ekologisk kompetens och erfarenhet

Syfte och målgrupp

Syfte

Att underlätta omläggning till ekologisk produktion genom att ett ökat antal lantbrukare lyckas med sin omläggning och får ökad säkerhet i produktion och ekonomi

Att erbjuda lantbrukare ett personligt bollplank för utveckling av idéer, svar på frågor och uppbackning av beslut vid omläggning till ekologisk produktion anpassat efter den individuella lantbrukarens behov.

Att ge omläggaren tillgång till kontakter och nätverk för ekologisk kompetens och erfarenhet.

Med Bondens Ekoråd vill vi åstadkomma

- Företagsutveckling och ökad lönsamhet för svenska lantbrukare
- Ökad produktion av certifierade ekologiska råvaror
- Komplement till gängse produktionsrådgivning med det goda exemplet och engagerade och framgångsrika ekologiska lantbrukares erfarenheter
- Ökade kontaktytor mellan ekologiska och omläggande konventionella lantbrukare
- Inspirera lantbrukare med kunskap, idéer och nätverk

Målgrupp

Målgruppen är nyomlagda eller blivande ekologiska lantbrukare, främst mjölkproducenter, i en aktiv företagarålder. En tredjedel av mentorerna är kvinnor och vi strävar att få en hög andel kvinnliga omläggare. Vi välkomnar men har ännu inte lyckats engagera omläggare med utländsk bakgrund.

Projektets mål

Att rekrytera och utbilda ytterligare 30 mentorer i södra och norra Sverige i samarbete med Skånemejerier respektive Milko samt att minst 50 lantbrukare under omläggning går med i programmet. Med de positiva erfarenheterna i projektets start bör information kunna spridas så att efterfrågan på mentorer ökar. Detta kommer att öka möjligheterna till en lyckad omställning i lantbruket.

Uppfyllelse:

År 2010 prioriterades arbetet med att få igång ett så stort antal par mentor/omläggare som möjligt, att matcha dem, informera dem genom nyhetsbrev, följa upp med telefonsamtal, ordna gruppträffar för utökat erfarenhetsutbyte samt att utvärdera arbetet.

- Rekrytering och matchning av 14 omläggare i Mellansverige (Östra Småland, Östergötland, Sörmland, Västmanland, Närke, Uppland samt Västergötland) har gjorts. De 14 paren har samtliga kommit igång och samtliga är enligt vår utvärdering nöjda med konceptets upplägg. Däremot har de hunnit olika långt in i mentorrelationen.
- Samtliga omläggare är nöjda med sitt mentorskap och samtliga mentorer tycker mentorskapet känns meningsfullt och vill fortsätta med ny omläggare när den första perioden löper ut.
- En utvidgning av Bondens Ekoråd har under första halvåret diskuterats med Skånemejerier och Milko. Det ledde dock inte till något samarbete detta år. Detta beror på stor turbulens inom mejerisektorn med en del omorganisation mm. Detta är en starkt bidragande orsak till att rekryteringen av adepter har gått sämre än beräknat. Trots stora ansträngningar från projektledningens sida och ett gott samarbete med projektets samarbetspartners har vi inte nått upp till det antal omläggare vi satt som mål.
- Bondens Ekoråd och värdet av mentorskap för blivande ekobönder är fortfarande ganska okänt bland lantbrukare. Det finns en tröghet bland omläggande lantbrukare att ta steget in i denna extra aktivitet under omläggningen. Därför har projektet detta år prioriterat informationsinsatser som kan nå lantbrukare i omlägningsprocessen.

Genomförandeplan och tidsplan

Mellan 4 mars och 30 november har följande aktiviteter genomförts:

- *Projektledning och utveckling av konceptet* har skett under hela projektperioden. Information och marknadsföring, planering av gruppträffar mm har gjorts tillsammans med lantbrukare, forskare, rådgivare och branschfolk.
- *Rekrytering och matchning av 14 omläggare/adepter* i Mellansverige (Östra Småland, Östergötland, Sörmland, Västmanland, Närke, Uppland samt Västergötland). Rekryteringen har skett framför allt från mars till juli. Genom telefonsamtal och presentationerna på hemsidan www.bondensekorad.se har

omläggare-mentor matchats. Genomförande av Bondens Ekoråds grundpaket pågår ett år och en kontinuerlig kontakt hålls med både mentorer och omläggare under projektperioden. Grundpaketet beskrivs i den bokningsbekräftelse som båda parter får vid bokningen. (Bilaga 1)

- *Marknadsföring av projektet och rekrytering av omläggare som vill ha mentorer.* Många olika insatser har gjorts för att marknadsföra Bondens Ekoråd i syfte att göra konceptet mer känt och intressera fler omläggare:
  - Arla utlyste i mars en utlottning av fem mentorer där Arla stod för omläggarens kostnad. 33 lantbrukare anmälde intresse varav fem utsågs. De övriga ringdes upp och erbjöds mentorskap på egen bekostnad och nio av dem tackade ja. (Bilaga 2)
  - Tre annonser har varit införda i lantbrukstidningen ATL. (Bilaga 3)
  - Artiklar publicerats i Arlas medlemstidning, Jordbruksaktuellt, Ekoweb, och flera lokaltidningar. Flera presenterande artiklar är på gång under senhösten, bl a i KRAVs marknadsrapport och websida för lantbrukare.
  - I tidskriften Ekologiskt lantbruk publicerades i oktober en lång artikel om sommarens två lyckade gruppträffar med mycket matnyttig information om bete och vallodling. (Bilaga 4)
  - Fortsatt kontinuerlig information till alla rådgivare i Mellansverige som har någon form av ekologisk produktion i sin tjänst. Några av dem informerar i sina utskick till lantbrukare om Bondens Ekoråd.
  - Samtal med LRFs regionala ordföranden i området ledde till information på LRFs hemsida
  - Brevutskick till nyomlagda lantbrukare med hjälp av KRAVs och HS register. (Bilaga 5)
  - Marknadsföring under Elmia
- *Gruppträffar ingår i grundpaketet.* Dessa utannonseras i Bondens Ekoråds nyhetsbrev och samtliga omläggare och mentorer bjuds in. Temat för gruppträffarna beslutas efter önskemål från omläggare. Två gruppträffar under temat Vall och betesdrift genomfördes, 24 juni utanför Västerås med 11 deltagare och 5 juli utanför Linköping med 13 deltagare med expertmedverkan av Margaretha Dahlberg, L-Gs Husdjurstjänst. Träffarna var mycket uppskattade av deltagarna och en artikel i Ekologiskt lantbruk i oktober återgav diskussionerna. Artikeln skickas till samtliga deltagare via årets sista nyhetsbrev i december.

Ytterligare två gruppträffar planerades under november månad i Jönköping och Enköping med tema Växtföljd och odlingssystem. Båda fick dessvärre ställas in på grund av tidsbrist och extremt väder under hösten som gjorde att för få kunde delta.
- *Nyhetsbrev och annat anpassat informationsmaterial.* Under året har tre nyhetsbrev producerats och skickats per mejl till samtliga omläggare och mentorer. Ett fjärde nyhetsbrev ska skickas ut före jul. Nyhetsbrevet sprids också till Ekologiska Lantbrukarnas samarbetspartners och rådgivare. Det innehåller information om hur Bondens Ekoråd utvecklas, planerade aktiviteter samt tips på intressant nytt informationsmaterial och aktiviteter genom länkar och titlar. (Bilaga 5)

- *Uppföljning och utvärdering.* Under november gjordes en ”halvtidskontroll” med alla omläggare. Samtliga fick ett telefonsamtal med några enkla frågor och svaren sammanställdes av projektledningen. En utvärderingsdag för mentorerna planerades i Hallsberg i slutet av november. Tyvärr gjorde den tidiga vintern att alltför många lantbrukare hindrades komma. Det gjorde att mötet ställdes in. I stället genomfördes en lite mer djupgående intervju med var och en per telefon. Projektledningen sammanträdde en dag för att analysera resultatet av intervjuerna med både omläggare och mentorer. Resultatet kommer att ligga till grund för det fortsatta arbetet.

Totalt gav de uppföljande och utvärderande samtalen en positiv bild av mentorskapet efter ungefär halva tiden och de gav många värdefulla synpunkter och konstruktiva förslag till det fortsatta arbetet.

- *Utökning.* Vi hade fått starka indikationer på fortsatt efterfrågan på ekologiska produkter och därmed ett behov även i norra och södra delarna av landet av mentorskap för ökad omläggning. Under våren och försommaren gjordes därför försök att etablera samarbete med Skånemejerier och Milko för att sprida Bondens Ekoråd i södra och norra delen av landet. Det visade sig dock vara en olämplig tidpunkt för företagen att gå in i ett sådant samarbete. Då samarbete och samfinansiering är nödvändigt för att driva projektet blev det inte möjligt att utöka detta år. Utbildningar och rekrytering av mentorer och omläggare har i den delen av projektet inte genomförts.

Spridning av projektets resultat

Utvecklingen av Bondens Ekoråd och resultatet av arbetet meddelas regelbundet i nyhetsbrev till alla berörda.

Artiklar i Ekologiskt lantbruk och hemsidan www.bondensekorad.se

Informationen genom branschtidningar och länsstyrelsernas nyhetsbrev.

Information på KRAVs websida för lantbrukare

Tät kontakt med uppföljningen av Aktionsplan 2010 och arbetet med att formulera förslag till en ny strategi för ekologisk konsumtion och produktion (Ekologiskt Forum) har givit bra ömsesidig spridning av projektet i en bredare krets.

Kontakt med LRFs coacher och LRF Konsult har tagits.

Artiklar har publicerats i flera lantbrukstidningar och lokaltidningar.

Projektets finansiering

Finansiär/typ av finansiering	Belopp, kr
Intäkter adepter	105 000
Tryckkostnader	3 914
Hemsida, arbetstid	4 350
Experttimmar, miljöersättning	6 000
Arla, medfinansiering arbetstid	133 200
LRF, medfinansiering arbetstid	11 550
LRF, medfinansiering annonskostnad	7 582
Summa medfinansiering	271 596

Projektets arbetssätt

Projektet har initierats av Ekologiska Lantbrukarna som också utsett en *projektledning* som genomför det praktiska arbetet. Projektledningen består av en projektledare som har det operativa ansvaret, en styrelseledamot och under hösten 2010 en ansvarig för Ekologiska Lantbrukarnas arbete med mervärdeskoncepten. Därtill styrs projektet av en *referensgrupp* som består av Ekologiska Lantbrukarna och våra samarbetspartners LRF och Arla.

I *nätverket* Bondens Ekoråd ingår mentorer och adepter, projektledning och referensgrupp, rådgivare och resurspersoner. Dessa får regelbunden information om projektets utveckling genom digitala nyhetsbrev samt anpassad information på begäran.

Uppföljning och utvärdering av arbetet är ytterst viktigt. Projektledaren håller kontakt med de matchade paren för att försäkra ett bra resultat av mentorskapet. Uppföljning i form av telefonintervjuer har gjorts med samtliga omläggare och en utvärdering har gjorts med mentorerna efter ungefär halvtid. Detta för att både säkra projektets kvalitet med nöjda deltagare samt att samla erfarenheter om hur konceptet fungerar och kan utvecklas.

Slutsats och rekommendationer

- Utvärderingarna i slutet av hösten stärker vår övertygelse om värdet med mentorskap och att det fyller ett behov. Citat från utvärderingen: *"man behöver träffa andra ekobönder när man ställer om, min omläggare kände ingen ekobonde innan"* och *"den personliga kontakten med en mentor är ett ypperligt bollplank för att få den mentala styrkan att göra saker annorlunda"*. Samtliga mentorer vill gärna fortsätta med en ny adept när den första perioden gått ut. Vi avser därför fortsätta driva och utveckla det. Vi hoppas också få med andra mejeriföreningar och även andra företag så att mentorskapet kan utökas i hela Sverige och med alla produktionsinriktningar.
- Både omläggarna/adepterna och mentorerna som nu är igång är nöjda med arbetet och anser mentorskapet värdefullt. De allra flesta är bra igång. Tidsbristen för omläggarna är dock en mycket begränsande faktor. 2010 har odlingsmässigt varit ett extremt besvärligt år både vår och höst. Förvånansvärt många bygger om och bygger nytt vid omläggningen. Dessa faktorer har begränsat omläggarnas möjlighet att lämna gården för mentorbesök och gruppträffar och det har tagit tid att komma igång för nästan alla. Det finns behov av projektledningens regelbundna peppning till aktiva kontakter för att hålla entusiasmen vid liv.
- En annan tidsaspekt gäller tillväxten i programmet med fler omläggare. Vi erfar att lantbrukare under omläggning har fullt upp med alla beslut och all information från olika parter, miljöstöd, certifiering osv. Ännu ett åtagande kan kännas för tungt när man inte riktigt vet vad det handlar om. Årets arbete bekräftar återigen att det är ett långsiktigt arbete att etablera ett nytt koncept och arbetssätt. Det måste få ta tid och mycket arbete måste läggas på att komma i kontakt med potentiella adepter.
- Mycket information om lyckade mentorskap tror vi är en framgångsrik väg och med fler goda exempel att berätta om kan steget in i ett mentorskap kännas mindre främmande. Vi arbetar aktivt för att framför allt lantbrukspressen ska göra sådana artiklar. Vi tror att det kommer att "lossna" och gå mer av sig självt när Bondens Ekoråd blir mer känt. I Bondens Ekoråd har vi också förberett mentorerna på en sådan situation och är glada att ha en professionell kår som väntar in omläggarna.
- Både omläggare och mentorer är nöjda med konceptets upplägg som upplevs flexibelt och byråkratiskt och lätt att anpassa till person och behov. Detta är nödvändigt för att det ska fungera. Allra viktigast anses besöken på mentors respektive omläggarens gård. Det leder till att en relation kan byggas upp och det blir lätt att ringa ett telefonsamtal när en fråga dyker upp.
- Enligt utvärderingen är nyhetsbrevet mycket uppskattade, lagom omfattande och läses av alla. Vi bedömer att det är en relevant form för kommunikation och för att skapa vi-känsla och hålla ihop konceptet.

- Informationsspridningen till andra aktörer i lantbruksbranschen har nått ut ganska bra och kännedomen om Bondens Ekoråd är betydligt större nu än för ett år sedan. Även här behövs fortsatt kontinuerlig information.
- Det har varit relativt svårt att samla deltagare till gruppträffarna. Intresset för dem är stort och de har uppskattats mycket av dem som deltagit. För mentorerna har det varit ett värdefullt tillfälle för fortbildning. Citat utvärderingen: *"det är mycket värdefullt att besöka varandras gårdar och Margaretha Dahlberg är enormt kunnig. Bra för att utveckla mentorrollen"*. Men tidsbristen ett tydligt hinder. Det finns önskemål om att förlägga sådana träffar med kortare geografiskt avstånd. Detta är förståeligt men svårt att genomföra då det är en ekonomisk fråga hur många gruppträffar vi kan genomföra. Därför diskuterar vi hur vi i fortsättningen på annat sätt kan tillgodose tanken om att få träffa fler omläggare i samma situation tillsammans med mentorer.
- Även om vi har 15 väl fungerande mentorpar har vi också drygt 30 utbildade sugna mentorer som inte ännu fått någon omläggare. Det tycker vi är ett slöseri med en fantastisk resurs. Vi ser därför en möjlighet att komplettera Bondens Ekoråd med fler former av mentorskap. På så sätt skulle vi ta till vara dessa mentorers erfarenheter och vilja att hjälpa till och samtidigt tillgodose det stora behovet hos lantbrukare som befinner sig i en utvecklingsfas att få en erfaren kollega som bollplank i olika frågor.

Kontaktperson

Inger Källander, projektledare för Bondens Ekoråd
011-700 93, 070-633 646
inger.kallander@ekolantbruk.se

Maria Dirke, verksamhetsledare i Ekologiska Lantbrukarna, ekonomiansvarig
0155-21 74 79, 0709-999 160
maria.dirke@ekolantbruk.se

Bilagor

1. Bokningsbekräftelse för omläggare
2. Arlas utlottning av mentorer
3. Annons i ATL
4. Artikel om gruppträffar i Ekologiskt lantbruk
5. Infoblad
6. Nyhetsbrev 4, 5 och 6